

ATATÜRK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ

CİLT : IV

TEMMUZ 1988

SAYI : 12

MİLLÎ MÜCADELE'DE YURT VE DÜNYA

Ord. Prof. Dr. SADİ IRMAK

Kaybedilmiş bir macera harbinden sonra, herşeyi elinden alınmış, fiilen parçalanmış ve daha fenası yetişmiş nesillerini kaybetmiş Türk toplumunun verdiği varlık mücadelesi, "Millî Mücadele" adıyla anılmakla beraber aslında bir cihan olayıdır. Nitekim bu asil ve kahraman mücadele cihan emperyalizmine kesin darbeyi indirmiş ve esir milletlere kurtuluş yolunu açmıştır. Bu muazzam tarih olayı iki büyük kudretin bir araya gelmesiyle gerçekleşmiştir. Büyük tecrübelere sahip kahraman bir millet ve görülmemiş bir azme sahip bir önder. Büyük önder Mustafa Kemal Samsun'a çıktığı zaman herhangi bir komutan veya herhangi bir lider değildi! Arkasında destanlanmış askeri ve sivil büyük zaferler vardı.

Bu asker, yenilmez ünvanını almış İngiliz ordusunu Çanakkale'de dize getirmişti. Bu zafer görülmemiş bir yiğitliğin, azmin ve bilginin eseri idi.

Zaferi gerçekleştirmiş olan büyük askerin tutumunu yine kendisinin verdiği bir emirle ifade etmek mümkündür: "Ben size taarruz etmeyi değil, ölmeyi emrediyorum." Bu, tarihte ilk defa verilmiş bir komuta idi ve yine ilk defa olarak bu komuta sevilerek, inanılarak yerine getiriliyordu.

Mustafa Kemal'in sivil ve siyasi alandaki tutumu da onun efsaneleşmiş şöhretinin temeli oluyordu. İttihatçılar hükümeti ele geçince son derece tehlikeli tutumlar almışlardı. Bir yandan subaylar, ittihatçı ve itilafçı partilere kapılıyorlar, bundan daha vahim olarak, devleti, mesuliyetsiz ve esrarlı bir grup idare ediyor ve hükümetler körü körüne bu emirleri yerine getiriyordu. Bu kuruluş "İttihat ve Terakki Genel Merkezi" idi. Nihayet Almanya'dan getirilen ve sözde subaylarımızı yetiştirecek olan as-

keri heyet üyeleri genelkurmayımızın en gizli yerlerine yerleşmişlerdi. Böylece memleket bir feci maceraya sürükleniyordu. Nitekim az sonra bu macera gerçekleşmiş ve Türkiye cihan harbine katılmıştı. Mustafa Kemal, bütün bu tehlikelere karşı uyarma görevini zamanında yerine getirmişti. Fakat henüz çok gençti ve rütbesi yüksek olmadığı için onun tavsiyeleri yerine getirilmemişti. Ne var ki bu destanları Türk halkı öğrenmişti. Bu sayededir ki Samsun'a çıkan Mustafa Kemal, tam o günlerin istediği güvenilir adamdı ve bu güven bütün millete şamildi.

Türk Millî Mücadelesi ne zaman başlamıştır?

Bir bakıma 19 Mayıs 1919'da fiili olarak mücadeleye girilmiştir. Diğer bir görüşte mücadelenin başlangıcı Erzurum veya Sivas Kongresi olarak alınabilir. Fakat aynı düşünce ile başlangıcı Amasya Genelgesi olarak da almak mümkündür. Çünkü bu genelgede mücadelenin yönü ve ilkesi açıkça ifade edilmişti: "Milletin bağımsızlığını yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır." Mustafa Kemal bunu daha kesin bir ifadeyle şu formüle bağlamıştı: "Bu durum karşısında bir tek doğru karar vardı: Millet egemenliğine dayanan tam bağımsız yeni bir Türk devleti kurmak." Böylece ya bağımsızlık ya ölüm.

Gün geçtikçe efsaneleşen bu büyük girişimin önderi olan Mustafa Kemal kararını "millî sır" ünvanı ile şöyle ifade ediyordu: "Ben milletin vicdanında ve geleceğinden hissettiğim büyük gelişme kabiliyetini bir millî sır gibi vicdanımda taşıyarak yavaş yavaş büyük topluma uygulamak mecburiyetindeyim."

Nitekim o günlerde Şark Cephesi Komutanı Karabekir Paşa'ya çektiği telgrafta şöyle demektedir: "Genel durumumuzun almakta olduğu tehlikeler karşısında millete borçlu olduğumuz büyük vicdan görevini yakından ve ortak çalışma ile yerine getirmenin mümkün olacağı inancı ile bu son memuriyeti kabul ettim. Bir an önce sizinle buluşmak istiyorum."

Bu telgrafın tarihi 21 Mayıs 1919'dur. Yani Samsun'a ayak basışının 3. günü, 18 Haziran 1919'da Albay Cafer Tayyar Bey'e çektiği telgraf şöyledir: "Bağımsızlığımızı kazanıncaya kadar bütün milletle beraber fedakârca çalışacağıma mukaddesatım üzerine yemin ederim."

Daha sonra da Mustafa Kemal millî hareketlerde liderin rolünü anlatırken "Böyle hareketler ancak sarsılmaz bir azme sahip önder tarafından başarılabilir" diyordu.

Millî Mücadelenin fiili tarihlerine bu işaretleri koyduktan sonra liderin kafasında ve vicdanında bu mücadelenin ne zaman başladığına da temas etmeliyiz. Atatürk daha 1909'da arkadaşlık ettiği Türkolog Manilov'a şunları söylüyor: Bu metin Avrupa basınında bu yakınlarda yayınlanmıştır. "Türkiye bir Cumhuriyet olacaktır. Padişahlık ve halifelik kaldırılacaktır. Milletın okuma-yazmasını güçleştiren Arap harfleri yerine Latin alfabesi konacaktır." Aynı beyanatta bu muazzam işi kendisinin başaracağını söylemiş ve şöyle demiştir: "Gün gelecek milletim bana güvenecek."

O günlerde halkımızın durumuna bir göz atalım. Bunu iki kelimeyle ifade edebiliriz. Herşeyi elinden alınmış bir toplumun muazzam öfkesi ve karşı koyma azmi. Halk bu başdöndürücü kararın ancak en sıkı bir dayanışmayla başarılabilceğini anlamıştı. Yarı aç kütleler son lokmalarını, son çamaşırlarını orduya veriyordu. Birçok yerde İstanbul, Trabzon ve Erzurum'dakine benzer müdafaa-i hukuk dernekleri kuruluyordu. Bir süre sonra bu derneklerin yardımcısı ve ilerde vatani kurtaracak olan ordunun çekirdeği olarak "müzaheret alanları" kuruluyordu. Buralarda bir aydınlar stoku meydana getiren ve ordudan tahsis edilmiş subaylar, yedek subaylar ve lise talebeleri dahil aydınlar fahri olarak görev alıyorlardı. Öte taraftan muhafazakâr zihniyet taşıyan zümre özellikle halifeliği korumak için "muhafaza-i mukaddesat cemiyetleri", bazı yerlerde "barış ve selamet grupları" kuruluyordu. Gerçekçi ve tarihin en büyük zamanlamacısı Mustafa Kemal, bu durum karşısında itilafları önlemek ve millî gücü bir noktada yoğunlaştırmak için muhalif gruplarla polemiyi önlüyor ve hatta muhafazakârların zararını önlemek için "hedefinin halife ve padişah gibi kutsal tanınmış makamları ve yeni İstanbul'u kurtarmak olduğu" ifade ediyordu. Müdafaa-i hukuk dernekleri, Atatürk'ün himayesindeydi. Bu dernekler bir taraftan ordunun çekirdeğini kurarken bir taraftan da geleceğin devletinin temelini atıyordu. Bu devlet demokrasiye bağlanacaktı. Nitekim müdafaa-i hukuk dernekleri mahalli idarelere hâkim olmaya başlamışlardı. O kadar ki meselâ Konya'da İstanbul'un valisinin vazifeden kaçması üzerine kendi içinden bir zatı (Hadimli Vehbi Efendi) vali seçmişti. Böylece halk egemenliğinin daha Millî Mücadele esnasında ilk adımları atılıyordu. Böylece millî mücadeleciler vatani kurtarma yanında gelecek rejimin olanaklarını da yaratıyordu.

O dönemde (1919-1923) dünyanın durumu bir kararsızlık ve perişanlık olarak ifade edilebilir. İtilaf devletleri kazandıkları zaferin sarhoşluğu içinde gelecekten gafil yeni felaketlerin tohumlarını ekiyorlardı.

Mağlup Almanya'da 7 milyon insan işsizdir. İtalya'da bu durumda idi. Gençlik ümitsizdi. Müstemlekeler Türk modelinin tesiri altında kurtulma

çarelerine bakıyorlardı. Fakat ümitleri kuvvetli değildi. Nitekim daha Erzurum Kongresi esnasında Şam'dan ve Bağdat'tan gelen heyetler kendi topraklarını koruyabilmek için Türkiye coğrafyası içine girmeyi talep ediyorlardı. Fakat bu talepler Atatürk tarafından reddediliyordu. Atatürk maceracılıktan uzaktı ve yalnız Türk milletini ve Türk toprağını kurturmaya çalışıyordu. Fakat bu çalışmalar her millete cesaret veren örnekler olmuştu. Mustafa Kemal, 1933'de galip devletlerin yeni bir dünya faciasına sebep olmak üzere bulduklarını açıkça dünyaya bildirmişti. Nitekim o günlerde Ankara'ya gelmiş olan Mac Arthur'a bir kehaneti andıran, fakat yüzde yüz gerçekleşen bu sözleri söylemişti: "Mağlup ettiğiniz devletlere, özellikle Almanya'ya çok yanlış tutum içindesiniz. Endişe ederim ki bu millet yaptığınız baskılara karşı başına maharetli bir demagog getirerek intikam hislerini uyandırsın ve dünyanın başına yeni bir macera açsın." Nitekim dediği aynen olmuştur. II. Cihan Harbi Almanya'ya yapılan baskı karşısında bu milletin milliyet duygularına aşırı bir hız vermiş ve demagoglara elverişli bir ortam hazırlamıştı. O günlerde bu gerçekten gafil itilaf devletleri mağlup, perişan ve yarı aç Almanya'da her hafta tazminat adıyla yeni milyarlar talep etmekteydiler. Nihayet demagog geldi ve dedi ki: "Mademki bu parayı verebiliyoruz, vermeyelim silah yapalım. Ve eski düşmanlarımızı yenelim" bu ses perişan milletlere mantıklı gibi geldi. Böylece ikinci cihan faciasının tohumları ekildi. İşte böyle günlerde tarihi dersleri çok iyi değerlendiren M. Kemal milletlerarasında bir kader birliğinin varlığına işaret etmiş ve "Yurtta Barış, Cihanda Barış" demişti.

Yani barışın mevzii olarak gerçekleşmesi en açık olarak, bütün milletlerin huzura ermesiyle sağlanabilir.

Avrupa'nın bu büyük hikmeti anlaması için yıllar geçmesi ve büyük bir cihan harbinin acılarını tatması gerekmiştir. Hâlâ da eski katılığında olmasa bile yer yer bu mevzii düşünce taraftarları görülüyor. Mustafa Kemal bu sapıklık karşısında bütün milletlere sosyal devlet kurmayı öğütlemiştir.

Kanaatimizce Millî Mücadelemizin insanlığa öğrettiği en büyük gerçek budur.